

referantur in templum in Jerusalem in locum suum, quæ et posita sunt in templo Dei. 6. Nunc ergo Thathanaï dux regionis, quæ est trans flumen, Stharbazanaï, et consiliarii vestri Apharsachai, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis. 7. et dimittite fieri templum Dei illud a duce Judæorum, et a senioribus eorum, et a domum Dei illam ædificent in loco suo. 8. Sed et a me præceptum est, quid oporteat fieri a presbyteris Sacerdotum illis, ut ædificetur domus Dei, scilicet ut de arca regis, id est de tributis quæ dantur de regione trans flumen, studiose sumptus dantur viris illis, ne impediatur opus. 9. Quod si necesse fuerit, et vitulos, et agnos, et hædos in holocaustum Deo cæli, frumentum, sal, vinum, et oleum, secundum ritum Sacerdotum, qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia. 10. Et offerant oblationes Deo cæli, orentque pro vita regis et filiorum ejus. 11. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo; domus autem ejus publicetur. 12. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, et populum qui extenderit manum suam, ut repugnet et dissipet domum Dei illam, quæ est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo. 13. Igitur Thathanaï dux regionis trans flumen, et Stharbazanaï, et consiliarii ejus, secundum quod præceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt. 14. Seniores autem Judæorum ædificabant, et prosperabantur juxta prophetiam Aggai propheta, et Zachariæ filii Addo, et edificaverunt et construxerunt, jubente Deo Israel, et jubente Cyro, et Dario, et Artaxerxe, regibus Persarum: 15. et compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis. 16. Fecerunt autem filii Israel, Sacerdotes et Levitæ, et reliqui filiorum transmigrationis dedicationem domus Dei in gaudio. 17. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim, juxta numerum tribuum Israel. 18. Et statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis, et Levitæ in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Moysi. 19. Fecerunt autem filii Israel transmigrationis Pascha, quartadecima die mensis primi. 20. Purificati enim fuerant Sacerdotes et Levitæ quasi unus: omnes mundi ad immolandum Pascha universis filiis transmigrationis, et fratribus suis Sacerdotibus, et sibi. 21. Et comederunt filii Israel, qui reversi fuerant de transmigratione, et omnes qui se separaverant a coinquinazione Gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum Deum Israel. 22. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificaverat eos Dominus, et converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

2. IN ECBRATANIS. — Hebraice, in *Achmata*; litteræ enim *beth* et *mem* sunt labiales, ideoque sæpe commutantur, et una pro alia substituitur.

IN MEDENA. — Hebraice, *Madat*, id est *Media*; sive regio Medorum, quod a Persis jam erat subjugatum, et in provinciam redactum.

3. ALTITUDINEM CUBITORUM SEXAGINTA. — Prius templum Salomonis erat duplo altius, erat enim altum 120 cubitis; sed 70 nit Cyrus novum hoc tam alle extruisti, ne Juæi ex eo arcem facerent et rebellarent.

ET LATITUDINEM CUBITORUM 60. — Per latitudinem hic accipit extensionem, sive ea fiat in longum, sive in latum. Ita Chaldeus; vetat enim templum extendi quaqueversum ultra 60 cubitos. Inde Lyranus: *Latitudinem*, inquit, hoc est *longitudinem*; longitudo enim templi, id est Sacæ

et Sancti sanctorum, erat cubitorum 60; latitudo vero viginti. Ita Ribera, lib. 1 *De Templo*, capite XXVII.

5. POSITA SUNT IN TEMPO. — id est ponenda sunt in templo edificando. Septuaginta, ut ponantur. Melius, proprie «posita sunt in templo,» id est in gazophylacio templi, ut dixi, cap. v, vers. 13. Narrat enim Darius edictum Cyri jam esse expletum. Cyrus enim præceperat vasa reponi in templo: Darius jam narrat esse reposita, juxta ejus præceptum.

14. ÆDIFICAVERUNT, etc., JUBENTE CYRO, ET DARIO, ET ARTAXERXE. — Hoc refer non ad ædificationem templi in se, puta Sancti et Sancti sanctorum; hæc enim perfecta est anno sexto Darii, versu 13, sed ad consummationem atriorum et ornamentorum templi, et ad prosperitatem oblationum, donorum

et celebritatum templi: hæc enim perfecta est sub Artaxerxe. Rursum templi fabrica consummata fuit sub Dario, urbis vero Jerusalem sub Artaxerxe.

Artaxerxes quærit

Quærit: Quis fuit hic Artaxerxes, de quo hic et cap. vii et seq? Nonnulli putant esse Xerxem; hic enim fuit Darii Hystaspis filius eique in regno successit. Neque enim apparet ratio cur Esdras omiserit Xerxem, et persallum a Dario avo transiit ad nepotem Artaxerxem Longimanum; presertim cum celeberrimus fuerit hic Xerxes, utpote qui undecies centena millia militum duxit in autem contra Grecos, ac copiis suis terras, classibus maria stravit, ideoque prius fuit terror Græcæ, sed mox ludibrium, cum victus pene solus fugere coactus est. Unde Xerxem speciatim descripsit Daniel, cap. xi, vers. 4. Adde: Xerxes optime in Judeos fuit affectus, ut narrat Josephus, lib. XI *Antiq.* cap. v, quare videtur ipse fabricam templi promovisse. Denique Esdras jam plane grandævus et senex, non videtur post tempora Xerxis idoneus fuisse tam arduæ legationi in Jerusalem, de qua cap. vii, vers. 6. Unde Josephus ait Esdras senem sub Xerxe vita functum non multo post reformatam Republicam. Quocirca in hac reformatione clauduntur hic liber gestorum Esdræ.

Responsio Longimanus

Verum alii passim probabilis censent Artaxerxem hunc esse Longimanum Xerxis filium: primo, quia non Xerxes, sed Longimanus proprie ab omnibus historicis vocatur Artaxerxes; secundo, idem liquet ex continuatione hujus historiae cum historia Nehemiæ, quæ olim unus erat liber cum hoc Esdræ. Nam qui hic dicitur Artaxerxes, et qui cap. vii, anno septimo regni sui misit Esdras in Jerusalem, idem Nehemiæ, cap. ii, vers. 3, dicitur eodem misisse Nehemiam anno regni sui vigesimo: ille autem qui misit Nehemiam, fuit Longimanus, ut ibi patebit. Causa eum Esdras Xerxem omiserit, est quod ille totus occupatus bello Græco,

non cogitavit de Judeis et templo, nec quid opis ad hoc eis contulerit. Porro Josephus confundit Xerxem cum Artaxerxe, nam Xerxi dat 28 annos, cum constet eum nonnisi viginti annos regnasse; quare cæteri octo anni dandi sunt Artaxerxi. De nomine «Artaxerxes» dixi cap. ii, vers. 6, quibus adde, quod «Artaxerxes,» Hebraice et Chaldaice dicitur *Artachastata*, quod Hebraice idem est quod *fervere gaudere*, ait Pagninus a *רעע רעע* *ratuch*, id est *fervere et bullire*, et *רעע* *ratuch* quod *gaudere*. Aut idem est quod «lumen festinas ponere,» et sic derivatur ab *רעע* or, id est *lux*, et *chas*, id est *festinare*, et *רעע* *sach*, id est *ponere*. Denique causa cur Artaxerxes tam benevolus fuerit Judeis, fuit Esther, quam multi putant ejus fuisse uxorem; ideoque ab eo suspensus fuit Aman, Mardocheus vero exaltatus. Sed hoc examinabo proœmio in Esther.

13. MENSIS ADAR. — Hic est mensis duodecimus vel 13. et ultimus Hebræorum, qui nostro partim februario, partim martio respondet.

QUI EST ANNUS SEXTUS DARIÏ REGIS. — Igitur anno sexto Darii pars interior templi, quæ proprie vocabatur «templum,» in quod solis Sacerdotibus ingredi fas erat, perfecta est; sed anno nono Darii omnes templi partes tam interiores quam exteriores, puta atria, porticus, aliaque templi ornamenta perfecta fuere. Ita Josephus, Hiebra, Pererius, et alii.

20. QUASI UNUS, — scilicet unanimi consensu, vel 19. quasi omnes fuissent vir unus, unum idemque habentes cor et animum.

21. QUI SE SEPARAVERANT A COINQUINATIONE GENTIUM. — Qui relicto Gentilismo facti proselyti, per circumcissionem initiati erant Judaismo.

22. ET CONVERTERAT COR REGIS ASSUR AD EOS. — Vel 22. Hic est Darius rex Persarum, qui dicitur rex Assur, quia Assyrii olim rerum domini et monarchæ, æque ac Babylonii a Cyro subacti, jam suberant monarchiam Persarum ac Babaria.

CAPUT SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Artaxerxes mittit Esdras in Jerusalem, ut Judæos visitet, instruat, dirigat et regat.

1. Post hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius Saraia, filii Azairæ, filii Helcia, 2. filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob, 3. filii Amarie, filii Azariae, filii Maraioth, 4. filii Zariae, filii Ozi, filii Bocci, 5. filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron Sacerdotis ab initio. 6. Ipse Esdras ascendit de Babylone, et ipse scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israel: et dedit ei rex, secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus. 7. Et ascenderunt de filiis Israel, et de filiis Sacerdotum, et de filiis Levitarum, et de cantoribus, et de janitoribus, et de Nathineis, in Jerusalem, anno septimo Artaxerxis regis. 8. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus

septimus regis. 9. Quia in primo die mensis primi cepit ascendere de Babylone, et in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se. 10. Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, et faceret et doceret in Israel præceptum et judicium. 11. Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ Sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus et præceptis Domini, et cæremoniis ejus in Israel. 12. Artaxerxes rex regum Esdræ Sacerdoti, scribæ legis Dei cæli doctissimo, salutem. 13. A me decretum est, ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israel, et de Sacerdotibus ejus, et de Levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat. 14. A facie enim regis, et septem consiliatorum ejus, missus es, ut visites Judæam et Jerusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua: 15. et ut feras argentum et aurum, quod rex et consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est. 16. Et omne argentum et aurum quodcumque inveneris in universa provincia Babylonis, et populus offerre voluerit, et de Sacerdotibus quæ sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Jerusalem. 17. libere accipe, et studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, et sacrificia, et libamina eorum, et offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem. 18. Sed et si quid tibi et fratribus tuis placuerit, de reliquo argento et auro ut faciatis juxta voluntatem Dei vestri facite. 19. Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem. 20. Sed et cætera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, et de fisco regis, 21. et a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit a vobis Esdras Sacerdos, scriba legis Dei cæli, absque mora detis, 22. usque ad argenti talenta centum, et usque ad frumenti coros centum, et usque ad vini batos centum, et usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. 23. Omne, quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domum Dei tui, quantum irascatur contra regnum regis, et filiorum ejus. 24. Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, et Levitis, et cantoribus, et janitoribus, Nathinæis, et ministris domus Dei hujus, ut vectigal, et tributum, et annonas, non habeatis potestatem imponendi super eos. 25. Tu autem Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue judices et præsides, ut judicent omni populo qui est trans Flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed et imperitos docete libere. 26. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter, judicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certe in carcerem. 27. Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Jerusalem, 28. et in me inclinavit misericordiam suam coram rege et consiliatoribus ejus, et universis principibus regis potentibus: et ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

4. POST HEC VERBA, — post hæc acta et gesta. Esdras (scriptor hujus libri) FILIUS SARAIÆ, — Pontificis oeclesiæ Chaldeæ, et frater Josedæe, ac patris Iesu Pontificis.

6. ISE SCRIBA VELOX IN LEGE MOYSI, — q. d. Esdras legis Mosaicæ erat peritissimus, in eaque docenda et explicanda promptissimus; « scriba » ergo idem est quod « legis peritus » vel « legis doctor. » Nota: Sicut Græci olim suos sapientes vocabant Philosophos, Chaldei Magos, Galli Druidas, Indi Brachmanes, Gymnosophistas; ita Judæi suos Doctores vocabant סופרים Sophertim, quod Septuaginta vertunt γρηγορηται; Noster « scri-

bas » אֲדָרָא sopher, id est littera vel scriptura, q. d. Litterati, aut scribæ, eo quod circa S. Litteras describendas, docendas, explicandas versarentur. Scribarum enim officium erat S. Scripturam incorruptam servare, correctæ ejus descriptioni invigilare, illam interpretari tum scripto, tum viva voce: inde responsa conscribere, tractatus conficere, variis modis eam enarrare, etc.; ita S. Epiphanius, *Hæresis* 15. Unde sopher, id est « scriba, » derivari potest אֲדָרָא saphur, id est enarrare, recensere, ut sopher sit idem quod enarrator legis; sed Noster et Septuaginta ad etymon sopher respexerunt, ut dixi: sic Grammatici olim

nuncupati sunt qui γρηγορηται, id est litteras, versabant, et obscuras dubiasque poetarum sententias explicabant. Omne enim Judæorum studium erat in sacris litteris; nam profanas et gentiles vix norant. Ita Janenius, Toletus, Maldonatus et alii, ubi agunt de legeris peritis cum quibus Christus crebre disseruit. Inter hos scribas eminent Esdras, ut dixi in *Proæmio*. Hinc Elias Germanus, in *Thisbi*: « Scribæ, ait, sunt sapientes, qui alio nomine vocantur magistri: » Sopher ergo idem est quod Rabbi, Rab, Rabban. Idem innuit S. Hieronymus, *epist.* 132.

ASCENDIT DE BABYLONE, — in Jerusalem.

ET DEDIT EI REX (ARTAXERXES) SECUNDUM MANUM DOMINI DEI EIUS SUPER EUM, OMNEM PETITIONEM EIUS. — « Manus » significat favorem et operationem, quæ Deus faciebat Esdræ gratiosum regi, ait Cajetanus, ut rex ei concederet quicquid peteret. Non dubium autem Esdræ petiisse a rege, ut Jerusalem restauraretur, et muris cingeretur, ideoque illud impetrasse. Unde ab hoc anno septimo Artaxerxis, et ab hac regis concessione, multi inchoant septuaginta hebdomades, usque ad Christum, ut dixi *Daniel. ix.*

7. ANNO SEPTIMO ARTAXERXIS. — A sexto anno Darii, quo absolutum et dedicatum fuit templum usque ad annum septimum Artaxerxis, qui Darii ex filio Xerxe fuit nepos, fluxere anni 37. Quare Esdras tunc erat grandævus et plusquam centenarius, sed fortis adhuc et vegetus, Deo eum sustentante ad commodum populi, ut eum in lege Domini erudiret et expoliret. Unde sequitur:

9. ESDRAS ENIM PRÆPARAVIT COR SUUM, UT INVESTIGARET LEGEM DOMINI, (ut scilicet eam cognosceret, et plane perspectam haberet,) ET (deinde) FACERET, (id est opere adimpleret,) ET (denique) DOCERET IN ISRAEL PRÆCEPTUM ET JUDICIUM, — quid scilicet lex fieri, vel non fieri præcipiat, quidque per eam sit justum, vel injustum (hoc enim discernere, est « judicium »), licitum, vel illicitum. Discere hic ab Esdra ordinem docendi esse hunc, primo ut plene discas; secundo, ut quod didi-

cisti, prior ipse facias et opere impleas; tertio, ut idem alios doceas. Sic Christus « cepit » primo « facere, » deinde « docere, » *Act. i. 1.*

13. A FACIE (id est, jussu et auctoritate), REGIS ET SEPTEM CONSILIATORUM EIUS. — Persarum enim reges habebant septem summos principes et consiliarios. Unde congrue ad hunc numerum deinceps in Scriptura similiter nominantur septem Angeli primarii quasi principes Dei: « Septem viri aule crelestis. » Nam, ut ait Aristoteles, (vel quisquis est Auctor, lib. *De mundo*, postmedium), « majestas et gubernatio regum Persarum fuit imago divinæ majestatis et providentiæ. » Vide dicta *Apoc. i. 4*, ad illa: « Eia septem Spiritibus. »

UT VISITES JUDÆAM IN LEGE DEI TUI. — Rex ergo hic constituit Esdræm visitatorem Judæorum sibi subjectorum, ut videat an ipsi observent legem Dei, et sicubi ab ea aberrant, eos erudiat, corrigat et castiget.

20. DABITUR DE THESAURO REGIS. — Vide hic pietatem regum Gentilium, scilicet Artaxerxis, qui æque ut Cyrus et Darius, ex suo ærario præstitit sumptus necessarios ad templi ministeria.

24. UT VECTIGAL, etc., NON HABEATIS POTESTATEM IMPONENDI SUPER EOS. — Hinc patet Judæos fuisse servos et tributarios Persarum; sed rex eorum hic ab omni tributo similive onere publico immunes facit Sacerdotes, Levitas, cæterosque templi ministros. Quod notant Principes Christiani.

25. TU AUTEM ESDRA, etc., CONSTITUE JUDICES ET PRÆSIDES UT JUDICENT OMNI POPULO, — ut lites dissidentium in populo juridice definiant, et judicialiter decendant.

26. ET OMNIS QUI NON FECERIT LEGEM, etc., JUDICIUM ERIT DE EO SIVE IN MORTEM. — Ecce hic rex dat Esdræ, et judicibus ab eo e populo constituendis, potestatem necis in prævaricatores, quam Judæis negarunt Romani: illam enim duntaxat Pilato, cæterisque suis præsidibus concesserunt. Unde Judæi, dicente Pilato, ut ipsi Christum secundum legem judicarent, responderunt: « Nobis non licet interficere quemquam, » *Math. xxvii.*

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recensentur per familias Judæi, qui cum Esdra e Babylone redierunt in Judæam. Item vasa, munera, hostiæ quas Deus obtulerunt.

1. Hi sunt ergo principes familiarum, et genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone. 2. De filiis Phinees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Hattus. 3. De filiis Secheniæ, filiis Pharos, Zacharias: et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta. 4. De filiis Phahath Moab, Elioenai filius Zarehe, et cum eo ducenti viri. 5. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel, et cum eo trecenti viri. 6. De filiis Adan, Abed filius Jonathan, et cum eo quinquaginta viri. 7. De filiis Alam, Isaias filius Athalia, et

cum eo septuaginta viri. 8. De filiis Saphatim, Zebedia filius Michael, et cum eo octoginta viri. 9. De filiis Joab, Obedia filius Jahiel, et cum eo ducenti decem et octo viri. 10. De filiis Selomith, filius Joseph, et cum eo centum sexaginta viri. 11. De filiis Behai, Zacharias filius Bebai, et cum eo viginti octo viri. 12. De filiis Azgad, Johanan filius Ecceban, et cum eo centum et decem viri. 13. De filiis Adoniam, qui erant novissimi : et hæc nomina eorum : Elipheth, et Jehiel, et Samaias, et cum eis sexaginta viri. 14. De filiis Begui, Uhai, et Zachur, et cum eis septuaginta viri. 15. Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Ahava, et mansimus ibi tribus diebus, quævisque in populo, et in Sacerdotibus de filiis Levi, et non inveni ibi. 16. Itaque misi Eliezer, et Ariel, et Semeiam, et Elnathan, et Jarib, et alterum Elnathan, et Nathan, et Zachariam, et Mosollam principes : et Joariih, et Elnathan sapientes. 17. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphia loco, et posui in ore eorum verba, quæ loquerentur ad Eddo, et fratres ejus Nathinaeos, in loco Chasphia, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri. 18. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Moholi, filii Levi filii Israel, et Sarabiam et filios ejus et fratres ejus decem et octo, 19. et Hazabiam, et cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus et filios ejus viginti. 20. Et de Nathinæis, quos dederat David et principes ad ministeria Levitarum, Nathinæos ducentos viginti : omnes hi suis nominibus vocalantur. 21. Et prædicavi ibi jejunium juxta fluvium Ahava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, et peteremus ab eo viam rectam nobis et filiis nostris, universæque substantiæ nostræ. 22. Erubui enim petere a rege auxilium et equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi : Manus Dei nostri est super omnes qui querunt eum in bonitate : et imperium ejus, et fortitudo ejus, et furor super omnes qui derelinquunt eum. 23. Jejunavimus autem, et rogavimus Deum nostrum per hoc : et evenit nobis prospere. 24. Et separavi de principibus Sacerdotum duodecim, Sarabiam, et Hasabiam, et cum eis de fratribus eorum decem. 25. Appendique eis argentum, et aurum, et vasa consecrata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex et consultiões ejus, et principes ejus, universusque Israel eorum qui inventi fuerant : 26. et appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, et vasa argentea centum, auri centum talenta : 27. et crateres aureos viginti, qui habebant solidos milles, et vasa aris fulgentis opium duo, pulchra ut aurum. 28. Et dixi eis : Vos sancti Domini, et vasa sancta, et argentum et aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum, 29. vigilate et custodite, donec appendati scorum principibus Sacerdotum, et Levitarum, et ducibus familiarum Israel in Jerusalem, in thesaurum domus Domini. 30. Susceperunt autem Sacerdotes et Levite pondus argenti, et auri, et vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri. 31. Promovimus ergo a fumine Ahava, duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Jerusalem : et manus Dei nostri fuit super nos, et liberavit nos de manu inimici, et insidiatorum in via. 32. Et venimus Jerusalem, et mansimus ibi tribus diebus. 33. Die autem quarta appensum est argentum, et aurum, et vasa in domo Dei nostri, per manum Meremoth filii Uriæ Sacerdotis, et cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis Jozabed filius Josue, et Noudai filius Ben-si Levite, 34. juxta numerum et pondus omnium : descripsimusque est omne pondus in tempore illo. 35. Sed et qui venerant de captivitate filii transmirationis, obtulerunt holocaustomata Deo Israel, vitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim : omnia in holocaustum Domino. 36. Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis, et ducibus trans Flumen et elevaverunt populum et domum Dei.

Vers. 1. 1. QUI ASCENDERUNT MECUM. — Hinc patet Esdræ hunc catalogum scripsisse, ipsumque esse hujus libri auctorem.

13. QUI ERANT NOVISSIMI, — id est qui ultimo loco Esdræ se associarunt, ut cum eo redirent in Jerusalem.

17. ET MISI EOS AD EDDO, QUI EST PRIMUS (principes) IN CHASPHIE LOCO. — « Chasphia » erat pagus, vel vicus in Babylone, in quo habitabant Judæi separati a Chaldeis, ejus pagi vel vicii principes erant « Eddo. »

21. ET PRÆDICAVI (id est indixi et promulgavi) JEJUNIUM, etc., UT PETEREMUS AB EO VIAM RECTAM, — ut scilicet Deus via recta nos salvos et innoxios per tot hostes, pericula et anfractus deduceret in Jerusalem, omniaque nostra prosperarent.

23. ROGAVIMUS DEUM NOSTRUM PER HOC, (Hebræus et Septuaginta : Pro hoc, vel propter hoc, ut scilicet propter hoc jejunium dirigeret et prosperaret iter nostrum ; quod et fecit : nam) EVENIT NOBIS PROSPERE. — Vide hic quam apud Deum potens

sit oratio armata jejunio, ut videatur Deo vim inferre ad concedendum id quod petitur.

27. ET CRATERES AUREOS 20 QUI HABERANT (pondus, id est ponderabant) SOLIDOS MILLES. — Hebræus et Septuaginta, *drachmas mille*.

35. OBTULERUNT HOLOCAUSTOMATA. — Holocaustum proprie erat sacrificium, quo tota victima in honorem Dei cremabatur ; sed hic latius sumitur pro qualibet hostia, etiam pro peccato oblata, ut sequitur. Vide dicta *Levit. 1* et seq.

36. ET ELEVAVERUNT POPULUM, — *g. d.* Satrapæ et præfeci Persarum exaltaverunt Judæos suo patrocinio, favore, ope et opibus, promovendo fabricam templi, animando, adjuvando, annonam præbendo, munera offerendo, uti eis præceperat Artaxerxes cap. precedenti.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esdras delictum populi (quod gentilitas duxissent uxores), vestes lacerando, et crines vellendo deplorat : Deumque obsecrat, ut iram a populo avertat.

1. Postquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes : Non est separatus populus Israel, Sacerdotes et Levite, a populis terrarum, et abominacionibus eorum, Chanaanæ videlicet, et Hethæi, et Pherezæi, et Jebuzæi, et Ammonitarum, et Moabiturum, et Egyptiorum, et Amorrhæorum : 2. tulerunt enim de filiabus eorum sibi et filiis suis, et commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum : manus etiam principum et magistratuum fuit in transgressione hac prima. 3. Cumque audissem sermonem istum, scidi pallium meum et tunicam, et evelli capillos capitis mei et barbæ, et sedi mœrens. 4. Convenimus autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israel, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant ; et ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum : 5. et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, et scisso pallio et tunica, curvavi genua mea, et expandi manus meas ad Dominum Deum meum, 6. et dixi : Deus meus, confundor et erubescere levare faciem meam ad te : quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, et delicta nostra creverunt usque ad cælum, 7. a diebus patrum nostrorum : sed et nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, et reges nostri, et Sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, et in gladium, et in captivitatem, et in rapinam, et in confusione vultus sicut et die hac. 8. Et tunc quasi parum et ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitteretur nobis reliquia, ut daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, et illuminaret oculos nostros Deus noster, et daret nobis vitam modicam in servitute nostra, 9. quia servi sumus, et in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam et sublimaret domum Dei nostri, et exstrueret solitudines ejus, et daret nobis sepem in Juda et Jerusalem. 10. Et nunc quid dicemus, Deus noster, post hæc ? quia dereliquimus mandata tua, 11. quæ præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens : Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum, cæterarumque terrarum, abominacionibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in conjunctione sua. 12. Nunc

ergo filias vestras ne detis filiis eorum, et filias eorum ne accipiat filii vestri, et non queratis pacem eorum, et prosperitatem eorum, usque in aeternum: ut confortemini, et comedatis quae bona sunt terrae, et haeredes habeatis filios vestros usque in saeculum. 13. Et post omnia quae venerunt super nos in operibus nostris pessimis, et in delicto nostro magno, quia tu, Deus noster, liberasti nos de iniquitate nostra, et delisti nobis salutem sicut est hodie. 14. ut non converteremur, et irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? 15. Domine Deus Israel, justus es tu: quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro, non enim stari potest coram te super hoc.

2. TULERUNT ENIM DE FILIIS EORUM SIBI — uxores. Nota: Deus, *Exodi xxxiv, et Deuter. vii. 3,* preceperat Judaeis ne uxores ducerent Chanaanicas quae incolebant terram sanctam a Judaeis occupandam, idque ob periculum perversionis: ne scilicet ab idololatriis uxoribus pellicerentur ad colendum idola, ut insinuat Nehemias, cap. ult., vers. 24 et 26. Idem iudicium erat de Ammonitis, Moabitibus, Egyptiis, etc.: intellige nisi uxores prius abjectis idolis ad Deum verum et Judaismum se converterent; tunc enim liebat eas ducere, uti Salomon duxit Rahab, et Booz duxit Ruth.

Causam peccati Lyranus et Glossa assignant hanc, quod Iudaei venientes in Jerusalem, videntes uxores suas ex labore et arumini itineris macilentas, rugosas et deformes, eas contempserint, ideoque duxerint e vicinis gentibus juvenculas, vegetas et speciosas.

MANUS ETIAM PRINCIPUM ET MAGISTRATUM FUIT IN TRANSGRESSIONE HAC PRIMA, — quasi dicat: in hoc opere ducendi uxores gentiles, primi faere principes, qui alios ab hoc scelere avertere et compescere debuissent. Manus enim adhibetur operi ut illud operemur; atque manu juncta manui solet dari fides mutua mariti et uxoris.

7. SICUT ET DIE HAC, — cernimus, experimur et sentimus plagas jam dictas, quibus Deus dorsa nostra assidue verberat, et peccata nostra flagellat.

8. ET NUNC QUASI PAREM ET AD MOMENTUM FACTA EST (grata et exaudita) DEPRECATIO NOSTRA APUD DOMINUM, — *q. d.* Parvum quiddam et parvo, ut verendum est, tempore duraturum deprecatione nostra obtinimus a Deo, ut scilicet liceret nobis a Babylone redire in patriam. Unde Septuaginta vertunt: *Et nunc ut parum mansuetus est nobis Dominus.* Timebat enim Esdras ne ob conjugia haec cum Gentilibus inita, Deus rursus iratus reditum in Jerusalem revocaret, impediret, et aliis arumini involveret.

ET DARETUR NOBIS PAXILLUS IN LOCO SANCTO EJUS, (ita lege cum Hebraeo, Septuaginta, Romanis, non, « pax illius, » *q. d.* « Et daretur nobis paxillus, » id est modica firmitas (paxillus enim et clavus figebant tabernacula, trabes et ligna, ut firma consistenter) habitationis nostrae in Jerusalem.

Unde Septuaginta pro « paxillus, » vertunt *firmamentum.* Ita Cajetanus, Vatablus et alii. Symbolice, « paxillus » significat principes et magistratus a gente Judaica: ab his enim pendebat populus, sicut vas vel trabs pendet a paxillo, ut dixi *Isaia xlii. 23,* ad illa Dei de Eliacim Pontifice: « Et figam illum paxillum in loco fidei, et erunt in solium gloriae domui patris ejus. » Esdras ergo pro magno beneficio computat, quod Artaxerxes Judaeis dederit gentem suam principes et magistratus, qui eos secundum leges et instituta patriae regerent, et in vero Dei cultu promoverent; si enim Persas dedisset, parum illi Dei cultum conservare curassent. Et hoc beneficio ILLUMINARET (id est recrearet, letificaret (sicut enim tenebrae tristitia, sic lux laetitia est symbolum et causa) OCULOS NOSTROS DEUS NOSTER: ET DARET NOBIS VITAM MODICAM IN SERVITUTE NOSTRA. — « Vitam, » intellige jucundam, liberam et beatam; nam vivere in merore et servitute, mors potius est quam vita. Adde quod tradit Xenophon, lib. VII *Cyropaeicae*, Cyrum, cum capta Babylone Persae savierent in cives, praecipisse ut parcerent et vitam darent eis qui loquerentur lingua Syriaca, id est Judaica: hanc enim mentem ei indidit Deus in gradium Judaeorum.

9. ET EXSTURERET SOLITUDINES, (ita vocat ruinas et domos desolatas in Jerusalem, quae jam restaurabantur:.) ET DARET NOBIS SEPEM — (ita lege cum Romanis non « spem, » ut legunt alii, id est munimen tutelam et securitatem a Samaritanis, aliisque hostibus qui nunc sub Cambyse fabricam urbis et templi impediverunt; idque factum est per favorem Artaxerxis, tam benevoli tanque potentis monarchae.

11. QUI REPLEVERUNT EAM AB ORE USQUE AD OS IN CONQUINATIONE SUA, — id est impleverunt eam ab omni parte, sicut vas impletur ab ore ad os, id est, ab una extremitate usque ad aliam acetio, aliove liquore. Addit Sanchez: « Os, ait, mensuram denotat, quia mensura omnis maxime liquorum officium habet, quod est in vase summum, et ubi magna est alienus liquoris abundantia, ex uno vase jam pleno in aliud per canalem transfunditur, et inde rursus in aliud, donec omnia vasa ad summum expleantur. » Quo dicendi modo

multae provinciae significantur plene abominatione gentilitia.

12. NUNC ERGO, — sunt verba Dei prohibentis, ne quis ducat uxorem gentilem.

ET NON QUERATIS PACEM EORUM ET PROSPERITATEM EORUM, — *q. d.* Ne curetis, ametis, quartatis prosperitatem Gentium vicinarum, quae pace fruente abundant opibus et deliciis, ut propterea cupiatis cum eis foedus et matrimonia inire; sed potius Deo vestro servite in terra vestra, ab eoque prospera omnia petite et expectate. *Secundo, q. d.* Non sitis solliciti de Gentium vicinarum pace et prosperitate, ut de ea gaudeatis; et si illa eis auferatur, doleatis; nolo enim vos cum eis amicitiam inire, et matrimonia jungere, sed potius cupio vos ab eis esse aversos et inimicos, ut eos conculcatis, evertatis et excindatis, ut jussit Deus, *Exodi xliii. 32.*

13. ET POST OMNIA QUAE VENERUNT SUPER NOS IN OPERIBUS (id est propter opera: est enim *ו* praefixi sive meriti) NOSTRIS PESSIMIS, ET IN DELICTO NOSTRO, (magno idololatria, quo sub Salomone, Manasse, Jeconia, etc., relicto Deo coluimus idola gentium); QUIA TU DEUS NOSTER LIBERASTI NOS (e captivitate Babylonica, in quam ob peccata nostra incideramus), ET DEDISTI NOBIS SALUTEM (libertatem, ut salvi rediremus in Jerusalem) SICUT EST HODIE, — id est sicut hodie factum cernimus, gaudemus et gratulamur; idque, Domine, fecisti hoc sine, et tanto beneficio tuo illecti,

14. NON CONVERTEREMUR — ad pristina idola et vitia. Nota: *ו* *hi*, id est *quia*, hic non sumitur proprie et significet causam, sed improprie idque dupliciter; primo ut sit particula nil significans, sed per pleonasmum redundans et ornatus causa duntaxat addita: sic enim Hebraei saepe usurpant *ו* *hi*, praesertim cum rem gravem vel exitiam, vel valde desideratam aut gratam significare volunt, ut *Joan. iv*, ubi Christus ait Samaritanae: « Bene dixisti, quia non habeo virum: » id est me non habere virum. Et *Osee, cap. x*, vers. 63: « Quia luxit super eum populus. » Et cap. eodem, vers. 3: « Quia nunc dicent: Non est rex nobis. » Et *Psal. xvii*, quater particula *ו* *hi* Hebraice ad ornatum ponitur, et *quoniam* latine, quae illi respondet, quae idem valet quod *quia*, vers. 31, 32, 33, 35. Quare sensus erit: Post haec omnia, quae propter nostra opera scelerata pertulimus, tu Deus noster liberasti nos. Ita Sanchez.

Secundo, magis nervose Vatablus pro *quia* vertit tamen. Hebraice enim *ו* *hi*, id est *quia*, saepe est adversarium et sumitur pro *sed*, tamen, *verumtamen*, ut *Isaia xxxiv*: « Numquid parturiet terra in una die? quia parturivit et peperit Sion; » id est una die poterit parere uno die terra; verumtamen poterit Sion. *Psal. xxxvi*, cum dixisset David de justis: « Non confundentur in tempore malo; » subjicit de impiis: « Quia peccatores peribunt; » id est, verumtamen peccatores peribunt. Et *Psal. xlii*, cum dixisset de peccatoribus: « Trepidave-

runt timore, ubi non erat timor; » de justis statim subjicit: « Quoniam Dominus in generatione justa est, » id est verumtamen Deus cum justis erit et ideo non timebunt.

Sic et hic: unde Vatablus vertit: *Postquam vero omnia haec venerunt super nos propter opera nostra mala, et propter ingentia delicta nostra; tu tamen, o Deus noster, pepercisti, nam nos depriveres ob iniquitates nostras.* Admiratur enim Esdras immanem Dei in Judaeos clementiam, quod eos ob tanta scelera in Babylone non dereliquerit, nec plane disperdiderit, sed pepererit; quin et novis magnisque donis auxerit, nimirum libertate, redita in patriam, restauratione urbis et templi; deo ut beneficiis suis cum ipsorum ingratitudine et maleficio certasse videatur. Haec est divina clementia omnem humanam superans, et Deo soli propria.

NUMQUID IRATUS ES NOBIS USQUE AD CONSUMMATIONEM (ut nos plane desperderes et consumeres) NE DIMITTERES NOBIS RELIQUIAS AD SALUTEM? — ne scilicet ex tot millibus Judaeorum salvares paucos aliquos, quasi populi reliquias? *q. d.* Minime gentium: haec enim tu id optimo jure nobis facere potuisses ob nostra scelera, tamen noluisti. Vicit enim tua clementia tuam justitiam, ut non tantum paucos reliquias, sed multa millia Judaeorum tam in Judaea quam in Babylone salvaris, et in vita conservas, quae pristinum Israelis ac Reipublicae et Ecclesiae tuae deus et splendorem quasi emortuum suscitabunt, et redivivum gloriosumque exhibebunt.

15. DOMINE DEUS ISRAEL, JUSTUS ES TU: QUONIAM DERELICTI SUMUS QUI SALVAREMUR SICUT DIE HAC, — apparet et ab omnibus cernitur, *q. d.* Multi quidem e nobis perierunt ob peccata, quia justo tuo iudicio eos condemnasti; non pauci tamen in vita superstites derelicti sunt qui salvarentur: qua in re excessum quemdam justitiae fecisti, ut justissimi sis et dicaris, eo quod non omnes perdidisti, uti juste poterat; sed multos salvaris, ut justitiam tuam clementia magna temperares; imo justitia tua sinceret se vinci a tua clementia, aut potius ipsa se converteret in clementiam, faceretque ut clementia justitiae locum occuparet. Hic enim est excessus justitiae, cum justitia locum suum cedat clementiae, imo in eam se convertat et transformat.

ECCE CORAM TE SUMUS IN DELICTO NOSTRO, — *q. d.* Reos nos tibi sistimus gravissimii delicti, scilicet quod uxores gentilitias duxerimus.

NON ENIM STARI POTEST CORAM TE SUPER HOC, — *q. d.* Non potest hoc ulla ratione negari, excusari, velari, vel defendi; Hebraeus: *Non enim est stare coram te super hoc; quia in iudicio causa cadamus, iudicemurque peccatores, ingrati, et rei iustae divinae majestatis.* Quare pro pudore velum velamus, imo in terram projicimus, flagitante gratiam et misericordiam tuam. Talis debet esse poenitentium sensus et oratio. dudor et contritio.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Esdra mandat dimitti uxores gentilitas; designantur profecti qui hoc mandatum exsequantur; recensentur ei qui gentilitas duxerant.

1. Sic ergo orante Esdra, et implorante eo, et flente, et jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorum, et mulierum, et puerorum, et flevit populus fletu multo. 2. Et respondit Sochenias filius Jehiel de filiis Ælam, et dixit Esdra: Nos prævaricati sumus in Deum nostrum, et duximus uxores alienigenas de populo terræ: et nunc, si est penitentia in Israel super hoc, 3. percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini, et eorum qui timeant præceptum Domini Dei nostri: secundum legem fiat. 4. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum: confortare, et fac. 5. Surrexit ergo Esdra, et adjuravit principes Sacerdotum et Levitarum, et omnem Israel, ut facerent secundum verbum hoc, et juraverunt. 6. Et surrexit Esdra ante domum Dei, et abiit ad cubiculum Johanan filii Eliasib, et ingressus est illuc, panem non comedit, et aquam non bibit: loquebatur enim transgressionem eorum qui venerant de captivitate; 7. et missa est vox in Juda et in Jerusalem omnibus filiis transmigrationsis, ut congregarentur in Jerusalem: 8. et omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium principum et seniorum, auferetur universa substantia ejus, et ipse abjicietur de cœtu transmigrationsis. 9. Convenerunt igitur omnes viri Juda et Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis: et sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato, et pluvii. 10. Et surrexit Esdra Sacerdos, et dixit ad eos: Vos transgressi estis, et duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israel. 11. Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum et facite placitum ejus, et separamini a populis terræ, et ab uxoribus alienigenis. 12. Et respondit universa multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat. 13. Verumtamen quia populus multus est, et tempus pluvie, et non susinemus stare foris, et opus non est diei unius vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto), 14. constituuntur principes in universa multitudine: et omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, veniant in temporibus statutis, et cum his seniores per civitatem et civitatem, et iudices ejus, donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc. 15. Igitur Jonathan filius Azabiel, et Jaasia filius Thecne, steterunt super hoc, et Mesollam, et Sebedai Levites adjuverunt eos: 16. feceruntque sic filii transmigrationsis. Et abierunt Esdras Sacerdos, et viri principes familiarum, in domos patrum suorum, et omnes per nomina sua, et sederunt in die primo mensis decimi ut quærerent rem. 17. Et consummati sunt omnes viri, qui duxerunt uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi. 18. Et inventi sunt de filiis Sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josue filii Josedece, et fratres ejus, Maasia, et Eliezer, et Jarib, et Godolia. 19. Et dederunt manus suas ut eicerent uxores suas, et pro delicto suo arietem de ovibus offerrent. 20. Et de filiis Emmer, Hanani, et Zebedia. 21. Et de filiis Harim, Maasia, et Elia, et Semeia, et Jehiel, et Ozias. 22. Et de filiis Pheshr r, Elioenai, Maasia, Ismael, Nathansel, Jozabed, et Elasa. 23. Et de filiis Levitarum, Josabed et Semei, et Celiai, ipse est Calita, Phataia, Julia, et Eliezer. 24. Et de cantoribus, Eliasib, et de janitoribus, Sellum, et Telem, et Uri. 25. Et ex Israel, de filiis Pharos, Remcia, et Jezia, et Melchia, et Miamin, et Eliezer, et Melchia, et Banea. 26. Et de filiis Ælam, Mathania,

Zacharias, et Jehiel, et Abdi, et Jerimoth, et Elia. 27. Et de filiis Zethna, Elioenai, Eliasib, Mathania, et Jerimoth, et Zabab, et Aziza. 28. Et de filiis Bebai, Johanan, Hanania, Zababai, Athalai. 29. Et de filiis Bani, Mosollam, et Melluch, et Adaia, Jasub, et Saal, et Ramoth. 30. Et de filiis Phalathi, Moab, Edna, et Chalal, Banaias, et Maasias, Mathanias, Bese el, Bennui, et Manasse. 31. Et de filiis Herem, Eliezer, Josue, Melchias, Semeias, Simeon, 32. Benjamin, Maloch, Samarias. 33. Et de filiis Hasom, Mathanaai, Mathatha, Zabab, Eliphelet, Jernai, Manasse, Semei. 34. De filiis Bani, Maaddi, Amram, et Vel, 35. Baneas, et Badaias, Chelai, 36. Vanai, Marimoth, et Eliasib, 37. Mathanias, Mathanaai, et Jasi, 38. et Dani, et Bennui, Semei, 39. et Salmias, et Nathan, et Adaias, 40. et Mochnedebai, Sisai, Sarai, 41. Ezrel, et Selemianu, Semeria, 42. Sellum, Amaria, Joseph. 43. De filiis Nebo, Jehiel, Mathathias, Zabab, Zabina, Jeddu, et Joel, et Banaia. 44. Omnes hi acciperant uxores alienigenas; et fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios.

1. SIC ERGO ORANTE ESDRA ET IMPLORANTE (Dei misericordiam), ET FLENTE, ET JACENTE ANTE TEMPLUM. — Fecit hoc Esdra, ut populum ad penitentiam inveterati abusus ducendi alienigenas, sua oratione et fletu impelleret; ipse enim confitetur et desit hic peccatum non suum, sed populi, ejusque personam et peccatum in se suscipit (æque ac fecit Christus, cujus Esdras hic est typus), ideoque publicam orationem instituit, cum genuit et lacrymis prostratus in terram, et jacens ante templum, quasi indignum se existans qui templum ingrederetur, ibique oraret; utque ante templum orans et plorans, ut habent Septuaginta, a toto populo circumfuso audiretur.

2. ET NUNC SI EST PENITENTIA IN ISRAEL SUPER HOC. — Hebræus et Septuaginta: *Si est spes, scilicet Deum per penitentiam placandi.* « Penitentia » enim est dolor de peccatis cum spe veniæ impetrandæ. Qui enim non habet spem veniæ non penitet, sed desperat instar Judæ. Quare penitentia includit spem remissionis peccati.

3. PERCUTIAMUS FŒDUS CUM DOMINO DEO NOSTRO, UT PROJICIAMUS UNIVERSAS UXORES (alienigenas), ET EOS QUI DE HIS NATI (nati natorum intuitus et amor nos sollicitat ad revocandas eorum matres alienigenas. Verum cum hi sint filii nostri, impium et inhumanum foret eos omnino abjicere: quare abjiciamus eos non plane et absolute, sed) JUXTA VOLUNTATEM DOMINI, — ut scilicet modum abjiciendi, quem viri sapientes et timentes Deum nobis prescriperint, exsequamur.

5. ET JURAVERUNT. — se uxores alienigenas absolute et omnino dimissuros; filios vero ex eis procreatos non absolute, sed juxta consilium Esdræ et sapientum Deum timentium a se abjecturos. Sapientes autem hunc modum prescriperunt, ut filios a se et domo sua amandarent ad collegia et pedagogia ad hoc instituta et institutenda, ut in his a viris prudentibus erudirentur in vera Fidei, timore et cultu, ac in bonis moribus. Ita Cajetanus.

Magna fuit hæc resolutio Judæorum, plane so-

ria penitentia, et juramentum valde arduum. Jurant enim se uxores suas, quibus ardore magno tot annos agglutinati fuerant, quasque amabant ut viscera sua, abjecturos, ut Dei voluntati legique satisfaciunt; idem factoros de prolihus, quos ut sua membra, imo ut vivas sui imagines, ac ut alteros se, utpote in quibus post mortem superstites futuri, et in hominum memoria continue victuri erant, abjecturos et spem posteritatis quasi successuros, q. d. Malum placere Deo, quam uxori et filio nostris; malum gratiam Dei, quam uxorum. Deum enim amamus supra omne amabile: quare ut ejus amor, religioni et legi obsequamur, illos a Deo nobis dilectos abdicamus, et quasi membra nostra a nobis dissecabimus. Imitabimur Abraham patrem nostrum, qui unicum suum Isaac Deo immolare voluit.

Nota: Nonnulli cum Bellarmino, lib. 1 *De Matrimonia* cap. xxiii, censent hæc matrimonia Judæorum cum alienigenis fuisse irrita et nulla, eo quod lex *Ezod. xxiii*, et *Deut. vii*, vetans illa, videatur eadem pariter irritare et annullare. Probabilius Cajetanus et alii censent illa lege fuisse duntaxat velita, non autem irrita. Lex enim nil tale exprimit, quo significet illa esse nulla. Dissolvit tamen ea Esdras, quia in lege omnibus solvi poterant per libellum repudii Judæis permissum, ac proinde hoc casu debebant solvi, utpote contra legem inita, et velita ob periculum idololatriæ.

6. ET SURREXIT ESDRAS ANTE DOMUM DEI, ET ABIIT Vers. 6.

AD CUBICULUM JOHANAN FILII ELIASIB. — Hic « Eliasib » fuit Pontifex, ac filius Joacim. Hæc enim fuit series Pontificum illius ævi: Surain occiso a Chaldeis successit filius Josedece, huic Jesus, huic Joacim, huic Eliasib, ut patet *Nehem. xii*, 22, videtur ergo Joacim jam fuisse mortuus, ut ei successerit Eliasib, uti assertit Josephus, lib. xi, cap. v, et Eusebius in *Chron.* Certè ante Artaxerxis vigesimo Eliasib fuisse Pontificem, liquet *Nehem.* cap. iii, vers. 4.

7. ET MISSA EST VOX IN JUDA, — q. d. Missus est Vers. 7. præco qui sua voce omnes Judæos citaret, et convocaret in Jerusalem sub pena excommunicatio-

Matrimonia Judæorum cum alienigenis irrita.

nis et confensationis honorum, ut audirent mandatum Esdræ et principum de dimittendis uxori- bus gentilitis. Porro sub Juda et Benjamin intel- ligite ceteros Israelitas, qui se tribui Judæ ag- gregarant sub Duce Zorobabele et Jesu Pontifice.

9. ISESE EST MENSIS NOVUS, VICESIMO DIE MENSIS.— Nota: Hebræi utebantur mensibus non solaribus ut nos, sed lunaribus. Una enim lunatio sive unus lunæ per Zodiacum cursus, unum constituebat mensem. Porro primus mensis erat is cuius novi- lunium proximum erat æquinoctio verno, quod modo incidit sub diem 21 martii: tunc enim liberati fuerunt Hebræi ex Ægypto per primam ce- lebrationem Paschæ et Agni Paschalis in mense primo. Primus hic mensis vocabatur Nisan, qui respondebat nostro partim martio, partim aprili. Vide dicta Exodi xii. Nonus ergo mensis, de quo hic, vocabatur Casleu, qui respondebat nostro partim novembri, partim decembri. Ordo enim mensium Hebræorum est hic: Nisan, Jiar, Sivan, Tammuz, Ab, Elul, Tisri, Merchesvan, Casleu, Tevet, Sabat, Adar. Ita Genebrardus in *Calendario Hebræorum*.

ET SEDIT OMNIS POPULUS IN PLATEA DOMUS DEI, TREMENTES PRO PECCATO ET PLUVIUS.— *g. d.* Tremebant interius ex conscientia sceleris eos exagitante, quod scilicet uxores gentilitas duxissent, contra legem Dei: tremebant pariter exterius ob pluvias et frigora: erat enim november.

11. ET NUNC DATE CONFESIONEM DOMINO DEO.— Hebræus, *Dats* תודה *tothah*, id est *confessionem, laudem, gloriam, g. d.* Peniteat vos, ac confite- mini Domino reatum peccati vestri, cum serio et efficaci satisfactionis et emendationis proposito, repudiandi scilicet uxores alienigenas. Hæc enim confessio et penitentia vestra valde Deum lauda- bit et glorificabit. Nam primo testabitur ipsum esse justum, vos vero peccatores; secundo, sub- det vos Deo Deique voluntati et legi; tertio, ab- dicabit a vobis periculum idololatriæ; quarto, se- parabit vos quasi fideles et sanctos a contactu et contaminatione infidelium et immundorum. Vide dicta Josue vii, 19, ubi Josue ait ad Acham: « Fili, da gloriam Deo. »

14. CONSTITUANTUR PRINCIPES,—qui exsequantur edictum jam editum, ac curent, ut singuli, qui uxores alienigenas duxerunt, eas dimittant. Hinc vi- detur edictum hoc executioni mandatum fuisse, ac singulos partim sponte, partim coactos a prin- cipibus dimisisse uxores gentilitas; id enim factum esse expresse narrat Josephus, lib. xi, cap. v, ac lib. iii *Esdra* cap. ix, 36. Negat tamen hoc Cajetanus, atque Esdræ non prævaluisse, ut id posset exsequi ob multitudinem resistentium, qui uxori- bus suis agglutinati erant, sed id perficisse post decem annos Nehemiam, cap. xiii, 23: « In diebus, inquit, illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, Moabitidas; et filii eorum ex media parte loquebantur Azotice, et nesciebant loqui Judaice, et loquebantur juxta linguam populi et populi. »

Verum hic locus non convincit. Diet enim pos- test, estque valde probabile, Judæos post tot promissiones, jumenta, lacrymas et gemitus rediisse ad vomitum, ac easdem uxores alienigenas revocasse, vel alias similes duxisse. Nam discrete totus populus hoc loco consensit Esdræ in alieni- genarum repudium, ut patet versu 12, ubi dicitur: « Et respondit universa populi multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos (sicut locutus es et edixisti nobis) sic fiat. »

17. ET CONSUMMATI SUNT (plane et plene numerati, annotati, et in catalogum redacti sunt) OMNES VIRI, QUI DUXERUNT UXORES ALIENIGENAS.— Unde eorum nomina deinceps fuisse recensentur etiam sacerdotum; que res indicat magnam fuisse tunc mo- rum corruptionem, ut sacerdotibus quoque perva- serit. Porro, « sicut populus, sic sacerdos, » ait Isaias cap. xxiv, vers. 2.

44. OMNES HI ACCEPERUNT UXORES ALIENIGENAS, ET FUERUNT EX ILLIS MULIERES QUE PEPERERANT FILIOS.— Pro « pepererant, » Hebraice est ילמי *iasimu*, id est *posuerunt*; quod nonnulli sic explicant, *g. d.* Mulieres nonnullæ alienigenæ filios suos, quos ex Judæis conceperant, exposuerunt arbitrio et voluntati iudicum, ut ejicerent eos, aut retine- rent. Verum hæc res non spectabat ad mulieres, sed ad maritos, et ad iudices, qui hic cum viris, non cum uxori- bus, rem et causam egerunt. Igitur *mulieres ponere filios* idem est quod *parere filios*, ut veritè Noster, Septuaginta, Vatablus et alii.

LIBER NEHEMIÆ.

ARGUMENTUM.

Nehemias primitus, ut patet *Esdra* i, 23, ante Esdræ (qui sub Artaxerxe rediit), sub Cyro cum Zorobabele et populo, Babylone reversus fuerat in Jerusalem, ut eam cum templo reedificaret. Unde eum ibi invenit Esdras, ut patet *Esdra* i, cap. vii, 9; verum cum Samaritani sub Cambyse Cyri filio fabricam urbis et templi impedirent per novem annos, Nehemias regressus est cum Zoro- babele Babylone, fuitque pincerna Artaxerxis; unde anno ejus vigesimo facultate ab eo impe- trata restaurandæ urbis, rediit secundo in Jeru- salem, eamque instauravit, et muris undique cinxit, spatio duodecim annorum, scilicet ab an- no 20 Artaxerxis usque ad annum 32 ejusdem, ut patet cap. xiii, 6; quo facto, tertio rediit Baby- lonem, indeque tertio reversus est in Jerusa- lem, ibique paulo post mortuus. Audi Josephum, libro xi, capite v in fine: « Post hæc, inquit, et alia multa honesta et laude digna opera, Nehemias jam senex defunctus est. Vir ad virtutem et justitiam natus, et in populares suos benefi- centissimus, relicto sempiterno sui monumento in Hierosolymitanis mœnibus. »

Zorobabel autem in Babylone mansit; ibique mortuus est, ut tradunt Hebræi in *Seder-Olam*, et lib. iii *Esdra* cap. iii, iv et vi.

Quæres: Quis et qualis fuit Nehemias? Severus Sulpitius, S. Isidorus et Sixtus Senensis in *Nehemia* censent eum fuisse de tribu Juda. Verum sacerdotem eum fuisse ideoque oriundum ex tribu Levi, liquet II *Machab.* ii, 21. Porro fuit ipse au- licus Artaxerxis, imo pincerna; unde ab eo ob- tinuit facultatem urbem reedificandi, idque fecit magno labore, magnaque fortitudine assidue cer- tando cum hostilibus fabricam impediētibz. Artaxerxes hic fuit Longimanus Xerxis filius, sub quo Pontifex Judæorum erat Eliasib filium Joa- chim, nepos Jesu Nehemiæ familiaris et adjutor. Porro, Nehemias præter hunc librum scripsit alium de rebus que Judæis post reditum in Jeru- salem contigerunt, cujus sit mentio II *Machab.* ii, 13: « Inferebantur autem in descriptionibus et commentariis Nehemiæ hæc eadem; et ut construens Bibliothecam congregavit de regionibus libros et Prophetarum, et David, et Epistolas Regum, et de donariis. »

Quæres secundo an hic Nehemias sit idem cum Nehemia, cujus meminit Esdras, cap. ii et seq. Nonnulli censent esse diversum: probant primo,

quia ille Esdras fuit unus e duobus redeuntium e captivitate sub Cyro; quare tunc erat viginti annorum ut minimum. A primo autem anno Cyri usque ad annum 32 Artaxerxis Longimani, ad quem Nehemias hic noster pervenit, ut patet ibi cap. xiii, 6, fluxere 96. Quare tunc Nehemias erat ut minimum centum et sedecim annorum, ac proinde ineptus ad officium pincernæ Artaxerxis, multo ineptior ad laboriosam istam legationem, et professionem e Jerusalem in Persidem ad Artaxerxem, de qua cap. xiii, 6; secundo, quia Nehemias hic passim de se loquitur in prima persona: de Nehemia autem Esdræ soelo loquitur Scriptura in tertia persona, ut patet cap. vii, 63, et cap. viii, 9; tertio, quia Nehemias hic vidit Jada- dum qui fuit Pontifex, et occurrit Alexandro Magno, ut innuitur cap. xii, 41; debuisset ergo Nehemiasesse ducentorum annorum (tot enim sunt ab Esdra et Cyro usque ad Alexandrum) et amplius.

Verum plures censent unum eundemque esse Nehemiam, non duos, idque videtur verius. Nam duo esse omnia proba. primo. Nehemias tam in hoc libro, quam in libro Esdræ, vocatur Athersatha. Audi lib. i, cap. viii, 9: « Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha) et Esdras sacerdos; » secundo, quia quod de Athersatha, Secunda id est Nehemia, dicitur I *Esdra* cap. ii, 63, scilicet eum præcepisse ut sacerdotes incerti et dubii non comederent de victimis sanctificatis, donec oraculo pontificis constaret ipsos esse veros sacerdotibus; idem prorsus de eodem dicitur Nehemiæ cap. vii, 63; tertio, quia hic Nehemias cap. vii, 7, dicitur cum Zorobabel et Joste, sive Jesu filio Josede, sub Cyro, venisse in Jerusalem quarto, quia cap. viii, 9, Nehemias cum Esdra interpretatus est legem populo. Ergo unus fuit Nehemias idemque Esdræ socius, eo tamen junior. Ita Sallianus, Sanchez et alii.

Ad primum respondeo, Nehemiam fuisse longevum, adeoque fortem et vegetum a Deo in multa senectate conservatum, in commodum populi, ut Jerusalem reedificaret, et civium causam apud Artaxerxem ageret. Sic et Esdras fuit 132 annorum et amplius, ut in proœmio *Esdra* ostendi.

Ad secundum respondeo, Nehemias hujus libri est auctor, ideoque hic subinde loquitur de se in prima persona, et non semper; nam in tertia persona de se loquitur, vii, 7 et 70, ac viii, 9.

Nehemias quis?

An unus Nehemias?